Rubai

İki Aylık Rubai ve Şiir Kültürü Dergisi
Yıl: 3 • Sayı: 16 • Temmuz/Ağustos 2023

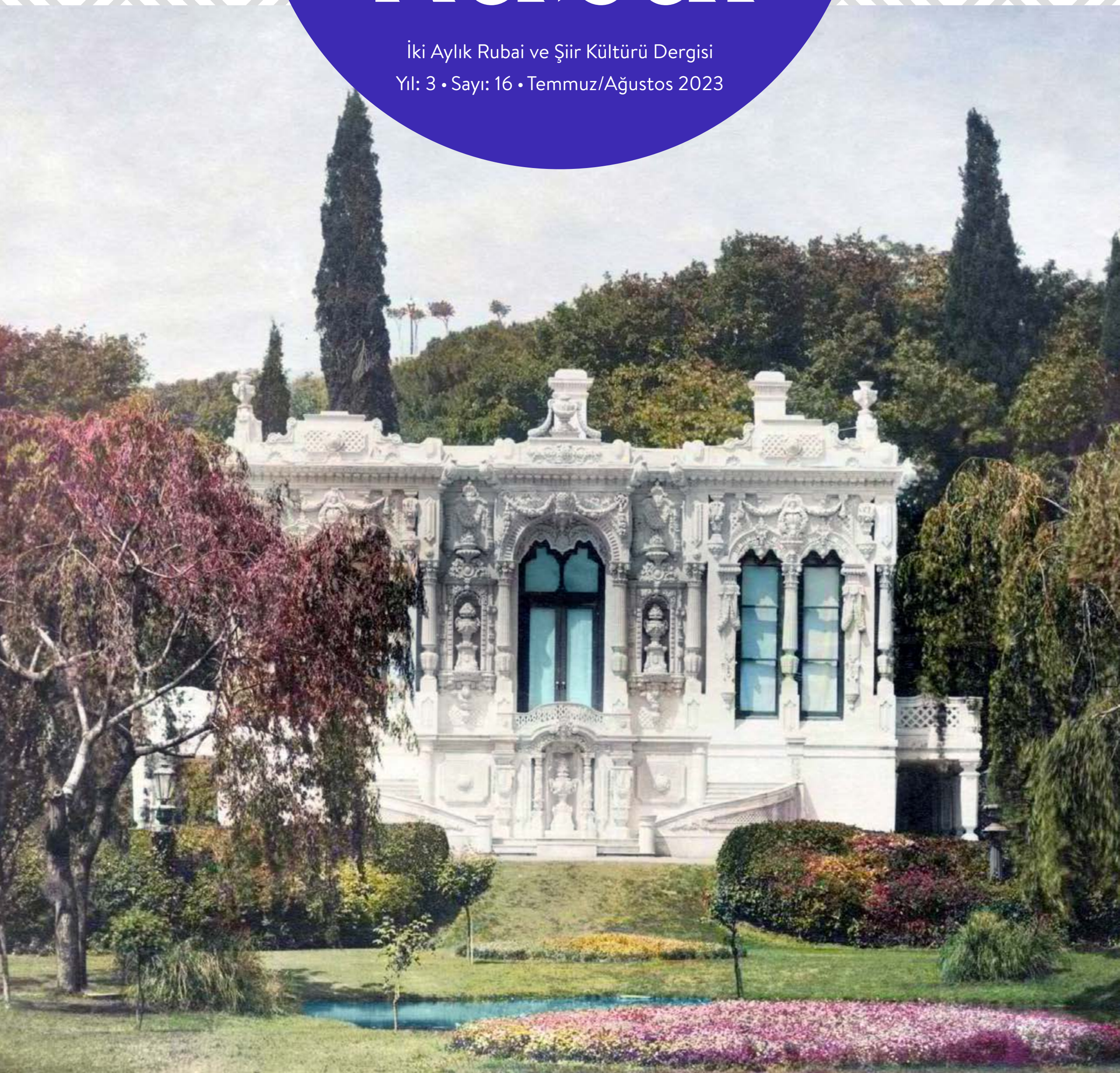

Rubai

İki Aylık Rubai ve Şiir Kültürü Dergisi
Yıl: 3 • Sayı: 16 • Temmuz/Ağustos 2023

www.rubaidergisi.com

Yayın Yönetmeni : Ahmet Ziya Kahraman
Yayın Danışmanı : Tacettin Şimşek
Son Okuma : İbrahim Duran
Web Geliştirici : Adil Bayram

Kapak : Ihlamur Kasrı

Şiirlerin ve yazıların sorumluluğu şair ve yazarlarına aittir. Tanıtım ve tahlil amacıyla kullanılacak küçük bölümler dışında dergi iktibas edilmemelidir. Her hakkı mahfuzdur.

Zihin ve Gönül Eğitimi

Rubainin Değerli Dostları,

16. sayı ile yeniden merhaba.

Kavuşturana şükür.

Çağlar, bireylerin ve toplumların estetik duygularının boyutlarını, zevklerinin renk ve tonlarını değiştirebilir. Ancak özümüzde bizden bir duyarlık çizgisi varlığını ısrarla sürdürür; göz ardı edişlerimize aldırmadan, kompleksler üretmeden.

Gün gelir ruhumuzu besleyen doğduğumuz, dolduğumuz ve öldüğümüz toprağa ait seste bir inceliği yeniden keşfederiz. Kimi sanatkârları "gelenekçi", "eski bir sesin uzantısı" gibi tanımlamalarla küçümseyenlerde dahi bu gizli duyuş vardır. Kaldı ki sanatta bir bileşimin peşinde koşanlar için gelenek zaten soylu ve velut bir kaynaktır. Bu, bugünü geleneğin ortamına taşımak değil, geleneği bugünle buluşturma çabasıdır.

Çağdaş bir bakış açısının süzgecinden geçen gelenek, yeni yorumlara, yeni terkiplere malzeme sunmaktan onur duyar. Yeter ki kültür ve sanatımızın, yaşadığımız döneme intikal ettirdiği geleneksel unsur ve mahsuller ön yargısız, dürüst bir yaklaşımla ilgi merkezi hâline getirilsinler. Bunun çağdaş sanatkâr için hiç de külfet olmayacağı, aksine bir disiplini tanımak ve bir zihin ve gönül eğitiminden geçmek anlamına geleceği de açıktır. Hele köklü bir medeniyet tarihi geleneğine sahip bizim gibi toplumların bu birikimi göz ardı etmesi nankörlüğe yakın bir tavırdır.

Yahya Kemal'in "*Derler ki insanda derin bir yaradır köksüzlük/Budur âlemde büyük ve hazin öksüzlük*" mısraları bu anlamda bize bir ufuk çizmektedir.

Bugün son sözü 20 yüzyılın önemli düşünür, yazar ve şairlerinden Ömer Ferid Kam (1864-1944) söylesin:

Îcâb-ı kaza hükmünü eyler icra,
Tağyîrine yok kimsede kudret asla.
Meçhul ise şayet bu hakikat sence
Malum ola ki, kimseye kalmaz dünya.

(Allah'ın takdiri yerini bulur, kimse onu değiştiremez.
Eğer bu hakikati bilmiyorsan dünyanın kimseye kalmayacağı malumun olsun.)

Yeni sayıda buluşmak ümidiyle.

Bismillah.

Hayyam ve Rubâîlerinin Türk Edebiyatına Yansımaları*

Ahmet Mermer

> Hayyam'ın rubâîleri gündelik hayatının tam bir ifadesi değil, ruhundaki ürperişlerin yankılarıdır.

Giriş

Büyük milletlerin büyük kültür ve medeniyetlerini doğuran, geliştiren önemli şahsiyetler vardır. Bu büyük şahsiyetlerden biri de Ömer Hayyam'dır. Hayyam, İran'ın kültür, medeniyet ve ilmine hizmet eden, onları Doğu ve Batı'ya tanıtan bir büyük şahsiyettir.

XI. asrın sonu ile XII. asrın başlarında, Selçuklular döneminde yaşamış olan Hayyam; Hey'et, Riyâziye, Tıp, Fıkıh, Lisan ve Tarih sahalarında ilim tahsil etmiştir. Hayyam, tabiat bilgileri de dâhil birçok ilim dalında eserler vücuda getirdi. Böylece o, âlimliğiyle tanınır oldu. Hayyam, bu başarılarıyla devrin Selçuk Sultanı Melikşah ve veziri Nizamülmülk'ün sevgisini kazanmış, onların sağladığı imkânlarla çeşitli ilim sahalarında hizmetlerde bulunmuştur. Hayyam, o kadar parlak bir devirde zamanı-

Bu metin 14-24 Mayıs tarihleri arasında İran'a yapılan ziyaret esnasında Nişâbur'da Ömer Hayyâm toplantısında sunulmuştur.

nın adı geçen hükümdar ve vezirleriyle ülfet etmiş ve onları methettiği için değil, belki ilmî kudretine, seciyesindeki metanete kendilerini hayran bırakmış olduğu için, itibar sahibi olmuştur.
Biz bu yazımızda Hayyam'ın âlimliği, filozofluğundan ziyade, şairlik yönü ve bu yönünün Türk edebiyatına akisleri üzerinde durmaya çalışacağız.

Hayyam ve Rubâî

Hayyam âlimliği, filozofluğu ve şairliğiyle çok enteresan bir kişidir. Bu enteresanlıklarından biri de şairlik yönüdür. Ömer Hayyam, şairliğini sadece Doğu edebiyatında küçük bir şiir olan rubâîde göstermiştir. Bu bakımdan Hayyam, şairliği hiçbir zaman bir meslek olarak kabul etmiş değildir. Bu şiir şekli, Ömer Hayyam'ın adıyla özdeşleşmiştir. Rubâî ile, hele yalnız onunla şair olmak, şöhret kazanmak pek güçtür. İran edebiyatında rubâîleriyle tanınan ve şöhretini İran'dan bütün dünyaya yayan tek şair Hayyam'dır. Şiir sanatının tek bir nazım şekliyle şair olan Hayyam'ın rubâîlerini değerlendirmeden önce rubâî nedir, nasıl bir tarzdır? Bunlar üzerinde kısaca durmakta fayda vardır.
Gerçekten gerek dış yapısı, gerekse iç örgüsü bakımından rubâînin kendine mahsus bir şekli vardır. Bu, dört satırdan oluşan ve kendine has aruz kalıpları bulunan bir şiirdir. Ahreb ve ahrem adı verilen on ikişerden toplam yirmi dört kalıptan bir veya bir kaçıyla yazılan rubâînin birinci, ikinci ve dördüncü satırları birbiriyle kafiyeli, dördüncü mısraı serbesttir. Ayrıca dört mısraı birbiriyle kafiyeli olanlar da vardır. Bu tip rubâîlere İranlılar terâne adını vermişlerdir.
Rubâînin bir de iç yapısı vardır. O da, başlı başına bir bütün ifade eden, tek bir düşünce etrafında birleşmiş bir şekildir. Çok defa ince bir düşünce, felsefe ve tasavvufa ait konular, bedbinliğin acılığını hissettirişi rubâîye konu olur. Rubâî, kesin bir fikir bildirir ama bu daha ziyade hisle ilgili bir kesinliktir. Kısalığı nispetinde derin, derinliği nispetinde benliğimizde kökleşecek kadar yoğun bir şiirdir. Rubâî, klasik şark edebiyatında dikkate değer bir tefekkür manzumesidir. Büyük bir tefekkür konusunu böyle bir söz kalıbı içinde ustalıkla terennüm edebilmek de, rubâîde başarılı olmaktır. Hayli geniş bir tefekkürü, etraflı bir felsefeyi, zengin bir düşünüş heyecanını, çok kere duygunun da, coşkunluklarıyla birleştirerek, yalnız dört mısra içine sığdırıp söylemektir rubâî. Bu şiirlerde âdeta şuuraltımızdaki birikintilerin, elle tutulur şekilde şuura geçtiğini görürüz. Belki bize heyecan verişi de bundandır.
Gerek İran edebiyatında gerekse Türk edebi-

yatındaki rubâîlerde başlıca iki büyük tarz dikkati çekiyor: Birincisi, burada isimleri sayılamayacak kadar çok şairin yazdığı tasavvufî rubâiler, ikincisi ise Hayyam'ınkiler ve ona benzeyenlerdir.

Hayyam'ın yaşadığı devir, dinin, tasavvufun ve müspet ilimlerin birbiriyle çarpıştığı bir zamandı. Hayyam, bu hayatın hazzını tam manasıyla duyarak onu şuurlu bir şekilde seviyor, manasız dertler ve mahrumiyetler içinde geçirmeğe gönlü razı olmuyordu. Devrinin büyük bir filozofu, bir matematik ve bir astronomi âlimi olması, Hayyam'ın rubâîye bir ölçü fikriyle girmesini sağlamıştır. Ölçülü söz söyleme sanatı demek olan edebiyatta, hele şiirde tefekkür, buhran ve heyecanlarını dört mısra içinde, o kadar ustalıkla söyleyebilmesi bu büyük rubâî şairinin edebiyata matematik düşüncesiyle girmesinin neticesidir.

Hayyam'ın rubâîleri gündelik hayatının tam bir ifadesi değil, ruhundaki ürperişlerin yankılarıdır. O, yaşamanın hazzını kuvvetle duyan bir hakikat arayıcısı, olgun bir filozof, aynı zamanda zarif ve hassas bir insandır. O, serbest fikirli olduğu kadar da, felsefesinde şüpheci sayılmaktan ziyade latife ve nükte yoluyla şikâyetçi sayılması doğrudur. İnsana, akla ve irfana büyük önem verir, düşüncelerini saklamaz.

Hayyam'ın asıl değeri, bu sahada orijinal fikirlere sahip olmaktan ziyâde, bu fikirleri kendine mahsus, derin, zarif ve lirik bir şair duygusu hâline getirmiş bulunmasındandır. O, hayatı sever; tabiatı bütün renkleri ve hazlarıyla görür ve duyar. Dünya tarihinde pek çok büyük sanatkârı harekete getiren "Hayat sevgisi ve ölüm kaygısı" Ömer Hayyam'ın da en esaslı ilham kaynağıdır. Bu bakımdan Hayyam'ın fikirleri, devrin skolastik ve mistik düşünüşünden ayrılarak dünyanın realist anlayışıyla birleşmektedir.

O, kâinatın yaratıcısına naz ve sitem eden bir şairdir. Onun nazarında dünya, hayat hep geçici şeylerdir. Fakat hepsi de hoştur. Eğer dünyada insan bütün güzelliklerden zevk alıyorsa bu kendi suçudur. Değerli filozof Ömer Hayyam, metafiziğe dair yazdığı "El-vücûd, El-Kevn ve't-teklîf" adlı eserlerinde genellikle şu fikri ileri sürer: "Bir insan için, kendine en yakın ve en mühim incelenecek varlık insandır, yani kendisidir." der. Bu görüş ve bunun etrafındaki düşünceler, Hayyam'ın rubâîlerinde en çok sözü edilenlerdir.

Derler ki gider cahîme âşık, sarhoş;
Bir söz ki bu, gönlüme gelir pek nâ hoş.
Sarhoş ile âşıksa cehennemlik eğer,
Cennet avucumdur, içi ammâ bomboş.

Ey hilkat u halkın evvel ü âhırı yâr,
İster beni afvet, ister eyle âzâr;
Mihrâbda sensiz arzı tâatdansa
Meyhânede yeğ seninle olmak ber kâr

"O kadar şarap içeyim ki bu şarap kokusu toprak altına girdiğim zaman topraktan intişar etsin. O kadar ki mahmur mezarımın başına gelince benden intişar eden şarap kokusundan harap olacak kadar sarhoş ve berbat olsun."

"Eğer ben ölürsem beni şarap ile yıkayınız. Telkin verdiğimiz vakitte şaraptan, kadehten bahsediniz. Eğer mahşer günü arkamdan koşacak olursanız, meyhanenin toprağından beni arayıp sorunuz."

Bunlar ve bunlara benzer rubâîlere bakarak kimi Hayyam'ı zevk-perest ve ayyaş bir şair zannetmiş, kimi hiçbir şeye itikat etmez bir nihilist olarak tanımış; kimi mülhid ve münkir, kimi de küstah rezil bir kalenderi olarak hükmetmiş; kimi Avrupa filozoflarından bazılarına benzetmiş, kimi de mükemmel bir sofi olarak telakki etmiştir.

Hayyam, şöhretini rubailerine borçlu olsa da, ne yazık ki İranlılar ve Batılı araştırmacılar onun değerini anlayamamış, ona isnat ettirilen rubailerle haksız imaj yaratılmıştır. Bu konuda uzun uzadıya münakaşa kapısı açmak, bana göre gereksizdir. Zahmete değecek bir konu değildir. Çünkü bu hükümler Hayyam'ın adına tetkik olunan birçok rubâîler hakkında doğrudur, lakin Hayyam'ın şahsı ve düşünceleri hakkında hiçbiri doğru kabul edilmemelidir. Çünkü böyle birbirine benzemez, acayip ve bazen de fena hâlde birbiriyle zıt ve mütenakız hükümler ilham eden o rubâîlerin, Hayyam tarafından söylenmiş olduğu kabul ve teslim olunmuş bir hakikat değildir. Hayyam'ın hayatı, gayet derli toplu, ilim sahasında otorite sahibi, hatta büyük bir ilim kuruluşunun başında, matematik ve astronomi alanında zamanımıza kadar önemini korumuş eser sahibi, ağır başlı, değerli bir insan olduğunu gösteriyor. Şu hâlde, şiirlerinde geçen şarap bir sembol, kötümserliğe karşı mutluluk, hür insanların düşüncelerini saran bir huzur hissinin timsali sayılmalıdır. O şarap ekseriya -hatta tasavvuftaki manasında olmasa dahi- yine ruhu sarhoş eden, hayalî bir şaraptır.

"Bizim bu sarhoşluğumuz kızıl şaraptan değildir; bu şarap bizim sevdamızın kadehinden başka yerde bulunmaz, sen şarabı dökmek için geldin ama ben ortada şarabı olmayan bir sarhoşum" diyen Mevlânâ bu noktayı çok iyi anlatmıştır.

Hayyam'ın rubâîlerinin bir kısmında da rintçe söyleyişler az değildir. Bütün bu görüşlerimiz hayatı, ilmî çalışmaları ve kendisinin kaleminden çıktığını tahmin ettiğimiz

bazı rubâîlerine dayanmaktadır. Şair ve yazarların eserlerine ait elde sağlam bir metin olmadığında, onları değerlendirmede birbirine zıt hükümler ve yargıların ortaya çıktığı görülür. Bunun en tipik örneklerinden biri de, Hayyam'dır.

Hayyam'ın yaşadığı dönem ve ondan sonraki zaman diliminde tasavvufi hayat ve görüşler ağırlıkta olduğu için, Hayyam'ın rubâîleri uzun süre gölgede kalmıştır. Yine aynı taassup ile Hayyam'ı farklı anlama daha XIII. asırda başlamış, Necmüddin Râzî'nin yazdığı Mirsâdü'l-İbâd adlı eserde Hayyam'ı fazla hırpaladığı görülmüştür. Hayyam'ın ölümünden yedi yüz yıldan fazla bir zaman geçtikten sonra İngiliz Edward Fitzgerald, Hayyam'ın rubâîlerini toplamıştır. Adı geçen araştırmacı, Hayyam'ın rubâîlerini tercüme etmekten ziyade, âdeta onları yeniden ibdâ etmiştir.

Yakın zamanlardaki araştırmacılar bu araştırmacının eserini esas aldıkları için, anlama/yorumlamada zaman zaman büyük hatalara düşmüşlerdir. Hayyam'ın kendi kaleminden çıkan rubâîler, yaklaşık 120-130 civarında iken kendinden sonra şairin adına isnat edilen pek çok rubâî ile sayıları bine yaklaşmıştır. Bu konuda Tahranlı Profesör Ali Mazaherî de Ömer Hayyam'ın orijinal şaheserinin yanında başka şairler tarafından yazıldığını bir eserinde dile getirmiştir.

Türk Edebiyatına Yansımalar

Türk edebiyatında en eski Türk şiirinin dörtlüklerden meydana gelmesi rubâînin Türk şairleri tarafından kolaylıkla benimsemesine yol açmıştır. Bir araştırmacımızın görüşüne göre Türkçe rubâînin başlangıcı XII. yüzyıla kadar iner. Yüzyıllar boyunca az veya çok bütün şairlerce kullanılmıştır.

Rubâî'nin de Anadolu'da öncüsü Mevlânâ'dır. Özellikle rubâîye önem veren şairler Lâmiî, Fuzûlî, Kara Fazlı, Bağdatlı Ruhî, Azmizâde Haletî, Cevrî, Nâbî, Sâbit, İbrahim Hakkı, Şeyh Gâlib'dir. Osmanlı dönemindeki bu şairler içinde Azmîzâde Hâletî rubâî alanında en büyük ustadır. Cumhuriyet döneminde ise, Yahya Kemal ve Arif Nihat Asya gibi şairler rubâîyi devam ettirenlerdir. Bunlardan tasavvufi ağırlıklı rubâîlerde Mevlânâ, diğer serbest konularda yazılmış rubâîlerde de Hayyam etkisi görülür. Bu şairler içerisinde Hayyam hayranı, onu iyi anlayan ve onun gibi söyleyişlerle rubâî yazan şairimiz Yahya Kemal'dir. Yahya Kemal, bir şiirinde, "Hayyam imiş hakikati az çok fısıldayan" demiştir. Hayyam rubâîlerinin Yahya Kemal çevirisine ait şu üç örneği sunmak istiyoruz:

Esrâr-ı ezel ki saklı senden benden
Bir bilmecedir ne ben habîrim ne de sen
Biz perdenin arkasında söylenmedeyiz
Vaktâki iner ne sen kalırsın ne de ben

Yezdan bizi balçıktan ederken tahmîr
Bizden çıkacak fi'li de etmiş takdîr
Ben hükmüne ma'kûs günâh işlemedim
Dûzahde niçün yakmağı kılsun tedbîr

Rûh anlasa hakkıyla nedir sırr-ı hayât
Anlardı eğer varsa hafâyâ-yı memât
Aklınla bugün bilmediğin mânâyı
Kabrinde mi idrâk edeceksin heyhât

Hayyam rubâîlerinin Türkçe çevirilerinde Batılı çevirmenlerin yaptığı tutarsızlıklar görülmez. Fakat aynı rubâînin değişik çevirmenler tarafından yapılan çevirilerinde az da olsa farklılıklar göze çarpar. Buna örnek olarak Hayyam'ın bir rubâîsine Feyzullah Sâcid, Hüseyin Dâniş, Rızâ Tevfik ve Âsaf Hâlet Çelebi'nin çevirilerini ayrı ayrı gösterelim:

Dostlar hep birer birer aramızdan gittiler!
Ecelin tekmesiyle çiğnendiler, bittiler!
Hayat sofrasında hep aynı şaraptan içtik;
Lâkin onlar önceden sarhoş (olup) gittiler!

"Uygun ve vefakâr dostlar birer birer elden geçtiler ve ecelin ayağı altında birer birer çiğnenip gittiler. Hayat meclisinde hepimiz aynı şaraptan içtik; lakin onlar bizden iki üç devre daha evvel kendilerinden geçtiler."

"Uygun dostlar birer birer elden çıktılar ve ecelin ayağı altında birer birer çiğnenip gittiler. Hayat meclisinde hepimiz aynı şaraptan içtik; lakin onlar bizden iki üç devre (yani kadeh dönümü) evvel kendilerinden geçip sarhoş oldular (yani göçtüler)."

"Uygun ve vefalı dostlar birer birer elden gitti. Ölümün ayakları altında birer birer çiğnenip bu dünyadan göçtüler. Hayat meclisinde hepimiz de aynı şaraptan içmiştik. Onlar bizden bir iki kadeh daha fazla içerek mest oldular."

Bu örneklerden sonra Hayyam'ın hayatını yazan ve rubâîlerini Türkçeye çeviren edebiyatçılarımızın öncülüğünü yapan başta Muallim Feyzî Efendi olmak üzere onu takip eden yıllarda yayımlanan kitapların yayın yılı sırasına göre yazar adları şöyledir:

S.No	Yazarların Adları	Rubai Adedi	Baskı Yılı
1.	Muallim Feyzî Efendi	100	1910
2.	Dr. Abdullah Cevdet Bey	575	1916
3.	Köprülüzâde Fuad Bey	?	?
4.	Muhammed Bin Ahmed	?	1925
5.	Hüseyin Rıfat Bey	129	1926
6.	Hüseyin Dâniş Bey	396	1927
7.	Hammâmîzâde İhsan	130	1928
8.	Feyzullah Sâcit Bey	591	1929
9.	Rıfat Moralı	?	1931
10.	Ahmet Hayyat	295	1931
11.	İbrahim Alâeddin Gövsa	100	1932
12.	Necmi Tarkan	?	1932
13.	Rıza Tevfik- Hüseyin Dâniş	397	1933
14.	Abdurrahim Zapsu	?	1942
15.	Ziya Şâkir	?	1943
16.	Rıza Tevfik Bölükbaşı	?	1945
17.	Muhyiddin Raif Bey	5	1945
18.	Orhan Veli Kanık	4	1949
19.	Cemil Miroğlu	150	1950
20.	Cemal Yeşil	34	1950
21.	Âsaf Hâlet Çelebi	400	1954
22.	Abdulbâki Gölpınarlı	476	1954
23.	Vasfi Mahir Kocatürk	138	1954
24.	Ahmet Aymutlu	50	1962
25.	A. Kadir	100	1960
26.	Rüştü Şardağ	252	1960
27.	Hilmi Yücebaş	355	1960
28.	Sabahaddin Eyüboğlu	388	1961
29.	Yahya Kemal Beyatlı	52	1962
30.	Yakup Kenan Necetzade	397	1967
31.	H. Necdet Tandoğan	?	1986
32.	M. Sadık Cennetoğlu	576	1989

Ömer Rıza Doğrul'un Hayyam hakkında yazdığı kitabın baskı tarihi bulunmadığı için sona eklenmiştir.

Hayyam üzerine yapılan yayınların istatistikî bilgilerini göz önüne alırsak, yapılan çalışmaların azımsanmayacak seviyede olduğu dikkati çeker. Onu materyalist anlayışla yorumlayan birkaç eserin dışındaki yaklaşımlar ise, bizim yukarıdaki arz ettiğimiz düşüncelerle örtüşmektedir.

Bu makalemizi rubâî ustası, insanı yargılayan feylesof Hayyam'ın bir rubâîsiyle bitirmek istiyoruz:

"Onlar ki fazl u âdâbın denizleri gibi engindiler; marifet ve irfan yolunda herkesin ışığı gibi idiler. Böyle olduğu halde yine de bu karanlık gecenin dışarısına çıkamadılar; birkaç efsane mırıldanıp tekrar uykuya daldılar..."

Kaynaklar

ABDULLAH CEVDET, Rubâiyyât-ı Hayyâm Türkçe Tercümeleri, İstanbul 1926.

AHMET HAYYAT, Rubâiyyat-ı Ömer Hayyâm, İstanbul 1931.

CENNETOĞLU, M.Sâdık, Ömer Hayyâm Büyük Türk Şâiri ve Filozofu, İstanbul 1992.

ÇELEBİ, Asaf Hâlet, Ömer Hayyâm, Hayatı, Sanatı, Eserleri, İstanbul 1954.

FEYZULLAH SACİT, Hayyâm'ın Rubâîleri ve Manzum Tercümeleri, İstanbul 1929.

FİRÛGÎ, Muhammed Ali, Rubâiyyât-ı Ömer Hayyâm, Tahran 1333.

GÖLPINARLI, Abdülbaki, Rubâiyyât-ı Hakîm Hayyâm, İstanbul 1953.

----------, Hayyâm ve Rubâîleri, İstanbul.

GÖVSA, İbrahim Alaattin, Ömer Hayyâm, İstanbul 1932.

HİDÂYET, Sâdık, Hayyâm'ın Terâneleri, trc.Mehmet Kanar, İstanbul 1999.

HÜSEYİN DANİŞ-RIZA TEVFİK, Rubâiyyât-ı Ömer Hayyâm, İstanbul 1340.

(MERİÇBOYU), A.KADİR, Bugünün Diliyle Hayyâm, İstanbul 1964.

KOCATÜRK, Vasfi Mahir, Ömer Hayyâm'ın Rubâîleri-Hayat, Ölüm, Aşk ve Şarap Şiirleri, Ankara 1954.

MİNORESKY, V. 'Ömer Hayyâm', İslam Ansiklopedisi (MEB), C.IX, İstanbul 1964.

ŞAKİR, Ziya, Selçuklu Saraylarında Ömer Hayyâm'ın Hayat ve Maceraları, İstanbul 1943.

(BEYATLI), YAHYA KEMAL, Rubâîler, İstanbul 1963.

YÜCEBAŞ, Hilmi, Ömer Hayyâm ve Rubâîleri, İstanbul 1960.

ZAPSU, Abdurrahim, Ömer Hayyâm'a Hücum, İstanbul 1942.

HAMZA TANYAŞ

(doğ. 1929)

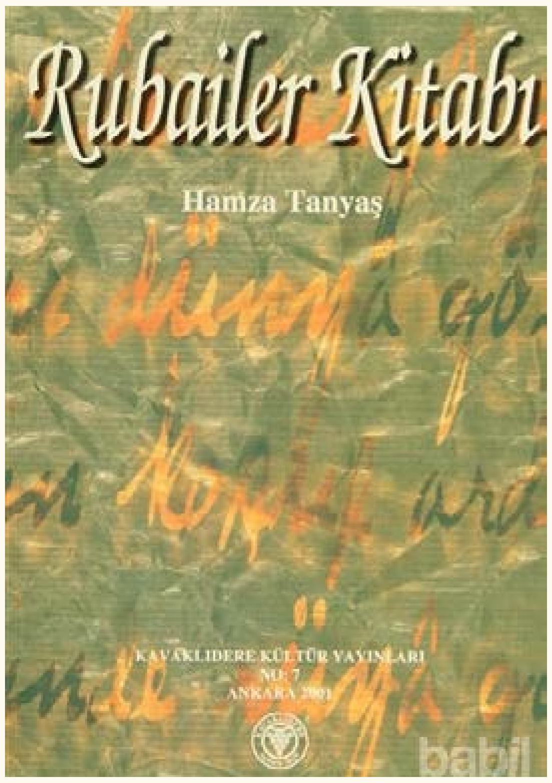

Rize-Çayeli'nde doğdu. İstanbul Teknik Üniversitesi Makina Fakültesini bitirerek Karabük Demir Çelik Fabrikasında görev aldı. 1969-1986 yılları arasında serbest mühendis ve müşavir olarak çalıştı. 1994'nda emekliye ayrıldı.

Ortaokul yıllarında başlayan edebiyat ve doğu kültürüne olan ilgisini meslek hayatı boyunca sürdürdü. Aruzla rubailer yazması yanında Mevlâna'nın 430, Molla Cami'nin 30, Ömer Hayyam'ın 95 rubaisini Türkçeye kazandırdı.

Rubai Kitapları: *Mevlâna'dan Rubailer (1987), Zaman ve Mekân-Şiirler ve Rubailer (1999), Rubailer Kitabı (2000), Ömer Hayyam ve Rubailer (2002).*

MÜNACAT

Rabbim bizi ıslâh et, fakat aç etme
İnsanları merhametten ihraç etme...
Sen dertlere dermanı da ver Allah'ım,
Bir kimseyi bir kimseye muhtaç etme.

Rubai Şairleri · Rubai Şairleri · Rubai Şairleri · Rubai Şairleri · Rubai Ş

MUHAMMED HİKMET

(doğ. 1974)

Erzurum'da doğdu. Asıl adı Hikmet Koçyiğit'tir. İlkokul ve ortaokulu Karaz'da, liseyi Erzurum'da okudu. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden ve Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünden mezun oldu. Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde on iki yıl sınıf öğretmeni olarak çalıştı.
2003 yılında yüksek lisansını, 2010 yılında doktorasını tamamladı. Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümüne geçti. 2012'de Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Tefsir Ana Bilim Dalında göreve başladı. 2016'da doçent oldu. Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim üyesi.
2007'de *Düşlere Bağışladım Hayatı* ve 2015'te *Rubâîler ve Tuyuğlar* adlı şiir kitaplarını yayımladı.

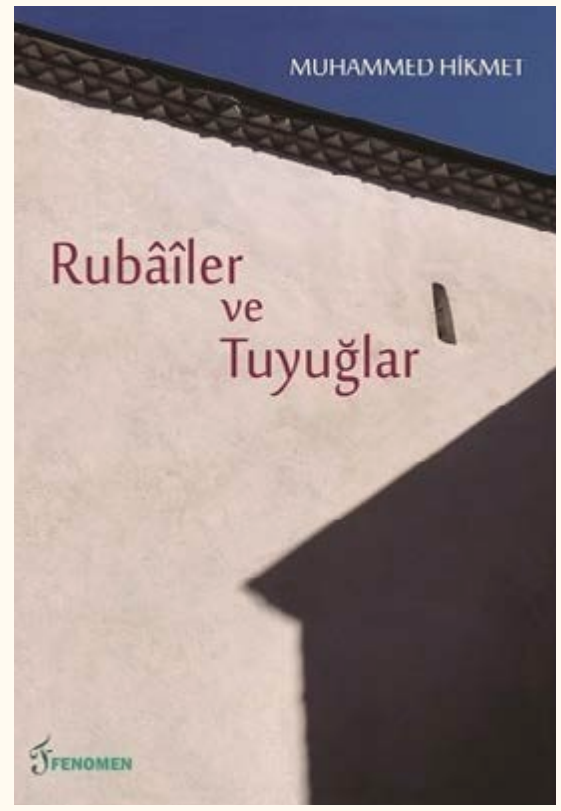

Câhil küçücük lezzete mestâne kalır
Âsârı söner, varlığı vîrâne kalır
Şâir ecelin elinde mahkûm gider
Gök kubbede bir mısra-ı şâhâne kalır

Çocuk ve Rubai

Tacettin Şimşek

Ayın Ninnisi

Bir türkü sayın
şarkı sayın ninnisini
Paylaştı Rüya'nın
Umay'ın ninnisini
Muhsin bebeğin
uykusu gelmezse eğer
Dinlerdi saatlerce
ayın ninnisini

bir güfte *bir beste*

HER RİND BU BEZMİN NEDİR ENCÂMI BİLİR

Her rind bu bezmin nedir encâmı bilir,
Dünyamızı nâgâh zalâm örtebilir,
Bir bitmeyecek şevk verirken beste,
Bir tel kopar âhenk ebediyyen kesilir

Beste : Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958)
Güfte : Fethi Karamahmutoğlu (1942-1999)
Makam : Bayati
Usûl : Lenk Fahte

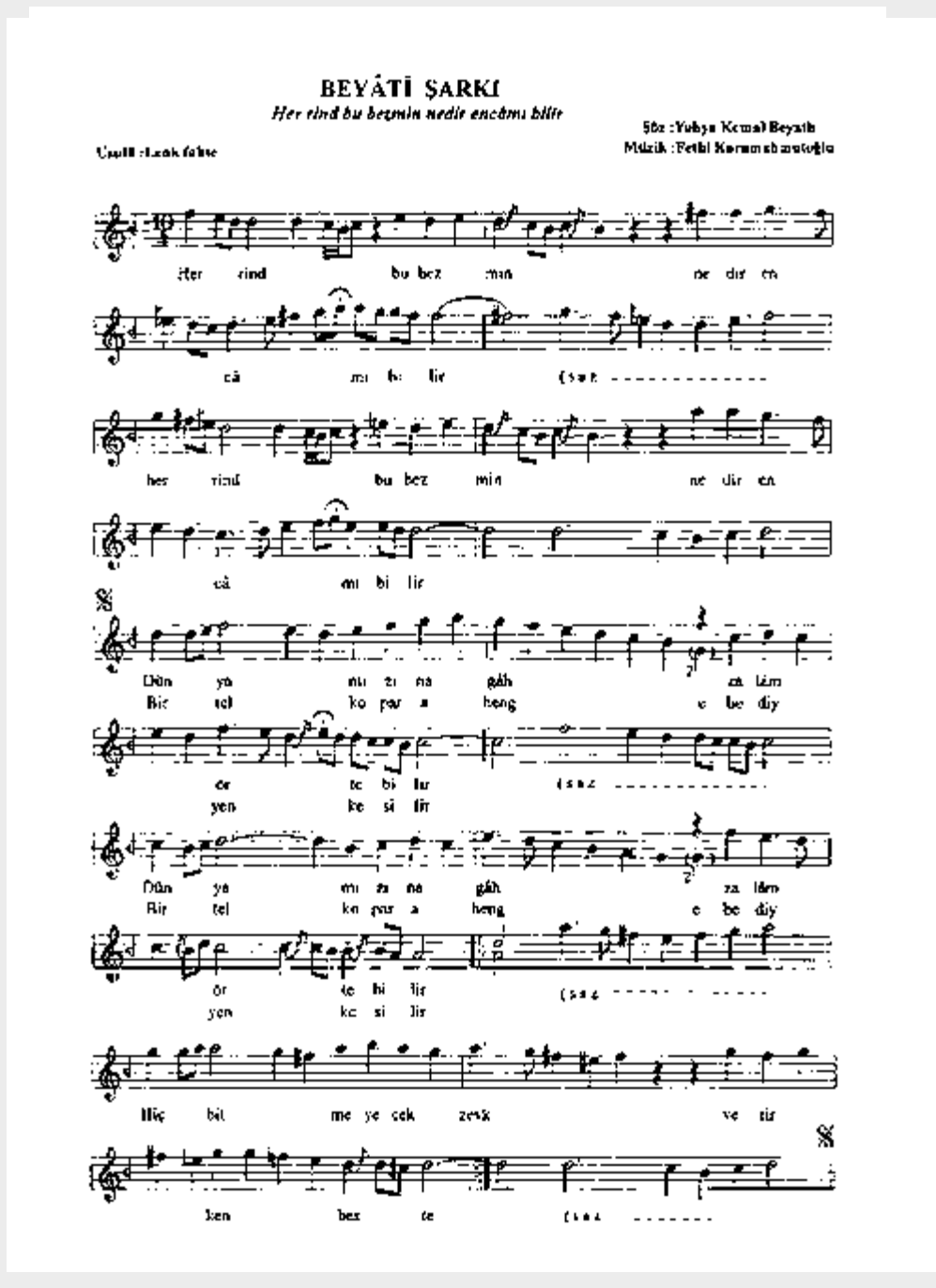

Yahya Kemal Beyatlı

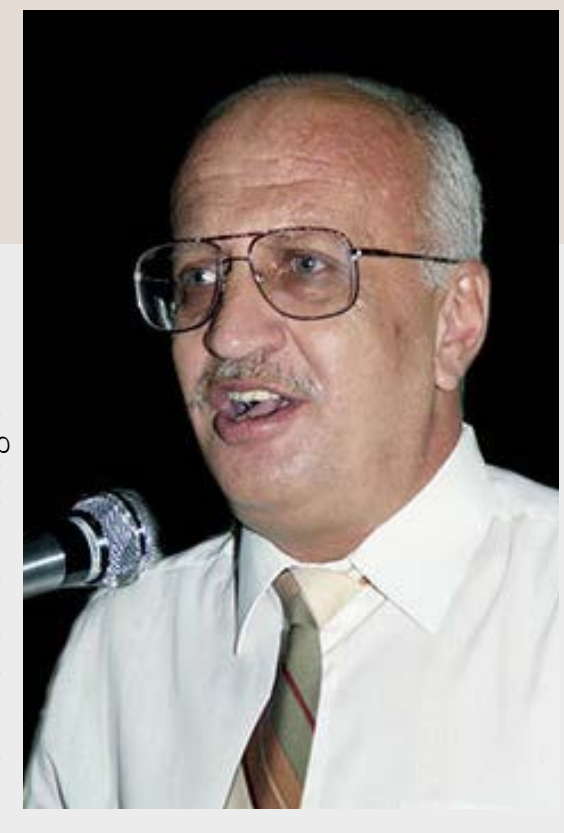

Fethi Karamahmutoğlu

Erdem Kapısında Şiir

Erdem Bayazıt için

Dil perdesinin bir yanı
söylem kapısı
Söz belki gönüllerdeki
meltem kapısı
Altın dizeler boşaldı
evden sokağa
Sevdaya açıldığında
Erdem kapısı

(öl. 5 Temmuz 2008)

"Sığmazam"

Cavit Murtezaoğlu için

Bir hüzne
bu denli puslu imla sığmaz
Bin yıl boyu sığmamıştı
hâlâ sığmaz
Sen kevn ü mekâna sığmadın
ah Cavit
Kalbin bu fakir toprağa
asla sığmaz

(öl. 7 Ağustos 2020)

İlk Nur Sönünce

Zennure teyzem için

Ay döndü
güneş döndü
devir döndü bugün
İnsan yedi iklimdi
sekiz yöndü bugün
Dört yıldızın ilki yandı doksan dört yıl
Bir canda misafirdi o nur
söndü bugün

(öl. 14 Ağustos 2019)

Tulpar Gibi Kanatlı

Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu için

Mısraları
âdeta pusatlıydı onun
Sevdası
sipahi gibi atlıydı onun
Gür sesli
çelik yürekli bir şairdi
Destanları
Tulparca kanatlıydı onun

(öl. 21 Ağustos 1992)

AŞKİSTAN

MUHSİN İLYAS SUBAŞI

Göster Dertsiz Öleni

Yağmur yıkasın gönlümde, senden geleni,
Tutsun gecenin koynunda sensiz güleni,
Ben, bin çilenin kahrında pişmiş gibiyim;
Göster bana, yâr koynunda dertsiz öleni!

İniver Gönlüme Gel

Bensiz geçemezsen bu hayat ırmağını,
Aşkım sana kursun, o gönüller bağını,
Rûhun kanadından iniver gönlüme gel,
Gel, senle kuşansın, hayatım kundağını

Osmanlı Posta Tatarı
Amedeo Preziosi

Mevlânâ'nın Bütün Rubailerinin Manzum Çevirisine Dair

Gökhan Tunç
Arş. Gör., Bozok Ü. Fen-Edebiyat Fak.
Türk Dili ve Edebiyatı Böl.

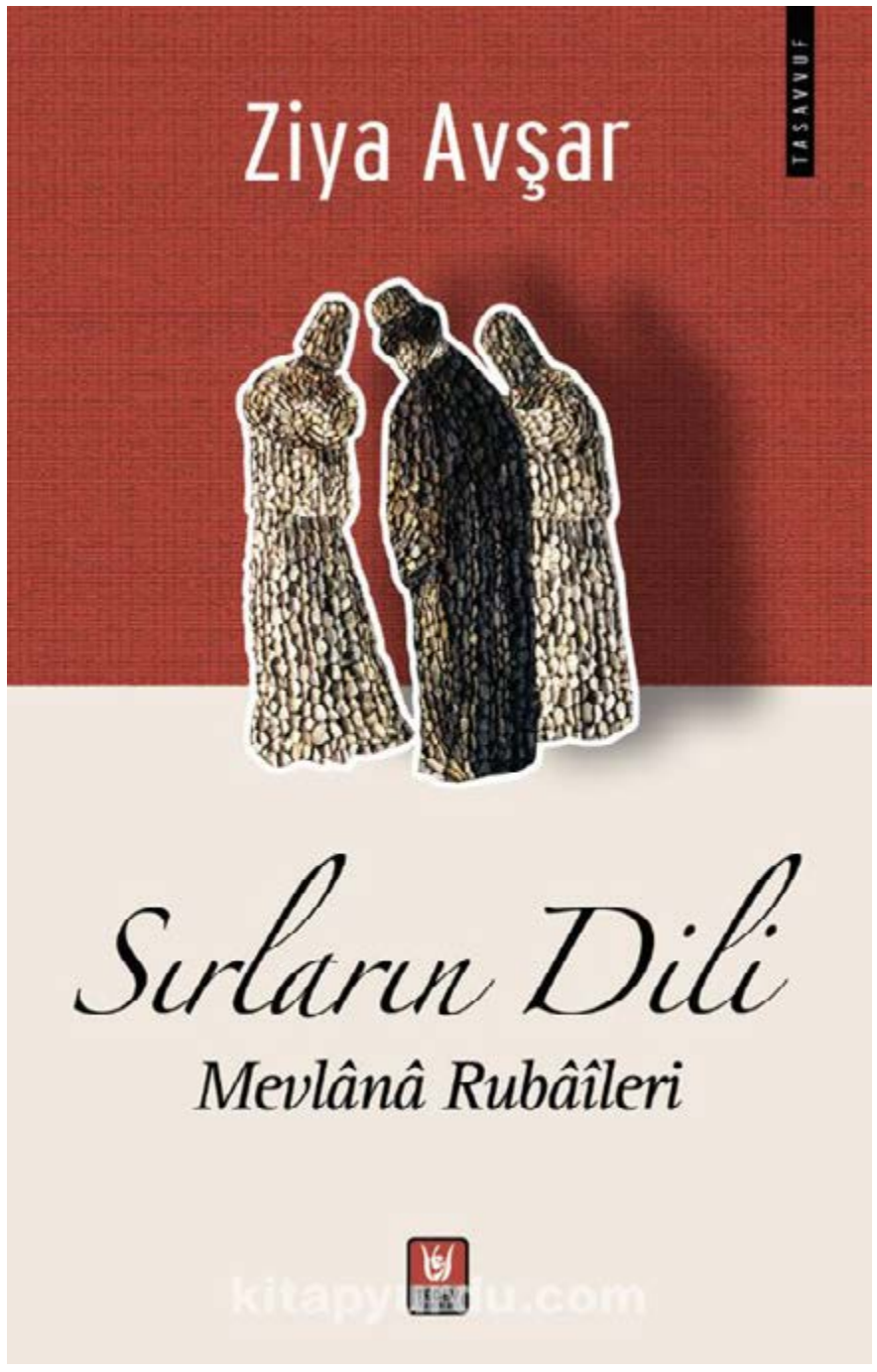

Sırların Dili/Mevlânâ'nn Rubaileri
(çev. Ziya Avşar)
Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2019
(İlk baskı: Kökler Yayınları, Konya 2007)

Mevlânâ'yı anlamak, sadece kendisini, bir başka ifadeyle şairi kapsayan mahdut bir anlam alanını ifade etmez. Aksine Mevlânâ'yı anlamak, altı yüz-yıllık bir divan şiiri geleneğini ve modern şiirin yükseldiği temeli anlamak demektir. Örneğin, Osmanlı şiirinin son zirvelerinden biri olan Şeyh Galip, Hüsn ü Aşk adlı mesnevîsinde, hiç çekinmeden esrarını Mesnevî'den aldığını dile getirir. Bu ifade, şairlikte iddialı olan ve özgün bir mesnevî yazacağını öne süren Şeyh Galip için ilginçtir; çünkü bütün sırlarını Mevlânâ'nın eserinden aldığını kabul ederek mesnevîsine başlar. Daha da önemlisi, Şeyh Galip'in, Mevlânâ'nın Mesnevî'sini miri mal olarak nitelemesidir. Miri mal ifadesi, Mesnevî'nin divan şiiri içindeki işlevsel konumunu ortaya koyar: Mesnevî, çekirdek olarak divan şiirinin merkezinde yer almış, daha sonra ise divan şiiri onun çekirdeği üzerinden büyüyüp gelişmiş, kendini var etmiştir. Bu bağlamda, Mevlânâ'nın Mesnevî'si herkese aittir, herkesindir. Onu kullanmak, bu anlamda çalıntı sayılamaz. Mevlânâ'nın divan şiirindeki sözü edilen konumunun yanı sıra, modern şiirdeki işlevselliği de tartışma konusu yapılabilir. Modern şiirin öncülerinden Asaf Hâlet Çelebi, "Sema-ı Mevlânâ" adlı şiirinde, Mevlânâ'nın tasavvufî felsefesini ve

sema ayinini modern şiir diline taşır.
Öte yandan, diğer uç bir örnek olan Nâzım Hikmet'in de şiirlerini yazarken Mevlânâ'yı görmezden gelememesi dikkat çekicidir. Nâzım Hikmet ilk dönem şiirlerinde Mevlânâ'ya müridi olduğunu söyler. Sosyalist fikirleri benimsedikten sonra ise, bu kez tam tersine Mevlânâ'yı karşısına alarak şiirini oluşturur. Nâzım Hikmet Rubailer'inde, Mevlânâ'ya gördüğün bu âlem gerçek bir âlemdir, heyula falan değil diyerek, Mevlânâ'nın rubailerine atıfta bulunur. Böylelikle, şairlerin olumlayarak ya da olumsuzlayarak bir şekilde Mevlânâ'yla hesaplaşma gayreti içinde olduklarını görürüz. Verilen örnekler, Mevlânâ'nın geleneksel Osmanlı ve modern Türk şiirinde ne kadar temelli bir yere sahip olduğunu göstermesi açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda, Mevlânâ'yı anlamak demek, Türk şiirinin dününü ve bugününü anlamanın ilk basamağını oluşturur.
Bu noktada şu soruyu sorabiliriz: Mevlânâ'yı anlamanın yolu nedir? Bu soruya verilebilecek yanıt, Mevlânâ'yı anlama yolunda atılacak ilk adımın onun eserlerini tam olarak tercüme etmek olduğudur; çünkü Mevlânâ'nın bilindiği gibi eserlerini Farsça yazması, onun Türk okuru tarafından yeterince anlaşılamamasına neden olmaktadır. Hâlbuki bir şairle okur arasındaki ufukların kesişebilmesi her şeyden önce okurun metinle kurduğu diyaloga bağlıdır. Sözü edilen konu çerçevesinde Mevlânâ'ya baktığımızda, onun eserlerinin tamamının henüz Türkçeye kazandırılamadığını görürüz. Örneğin, çok uzun bir dönem Mevlânâ'nın rubailerinin tam sayısıyla Türkçeye aktarılmadığını gördük. İşte, bahsedilen eksiklik 800 sene sonra giderildi ve Mevlânâ yılı gibi anlamlı bir zamanda Ziya Avşar tarafından Mevlânâ'nın rubaileri eksiksiz ve rubailerin hak ettiği şiirsel anlatımla Türkçemize kazandırıldı. Sırların Dili adıyla basılan kitap Kökler Yayınevi tarafından yayımlandı. Hece vezni kullanılarak yapılan çeviriler toplam sekiz yıllık yoğun bir emeğin mahsulü. Çeviri kuramlarının da bahsettiği gibi her tercümenin bir anlamda şiiri yeniden oluşturmak olduğu göz önünde bulundurulduğunda Avşar'ın kitaba verdiği emek daha açıklık kazanır.
Kitap, Avşar'ın içten ve samimi Ön Söz'ü ile başlar. Bu Ön Söz'de Avşar, rubailerin çevrilme öyküsünü bize anlatır. Rubailer, 1999 yılındaki bir yanlış anlama ile başlar. Bir arkadaşı Avşar'dan Hayyam'ın bir rubaisini manzum olarak yazmasını ister ve Avşar iki gün uğraştıktan sonra rubaiyi çevirip arkadaşına gönderir. Hâlbuki arkadaşının isteği, rubainin Farsça aslıdır; ama arkadaşı çevirinin başarısından Avşar'a sitayişle bahseder. Bu şekilde güzel bir yanlış anlama sonucu çeviri yapmaya karar veren Avşar, Mevlânâ'nın bir rubaisiyle kendinden geçer ve Mevlânâ'nın rubailerinin tercümesine girişir. Bu çevirinin zorluğu ve dolayısıyla ağır gidişi her ne kadar başlarda çevirmenimizi korkutsa da, sonunda Avşar bir ilki gerçekleştirir: Mükerrer rubailerin çıkarılması ile 2188 rubai içeren çalışma, Mevlânâ'nın rubailerinin tamamını manzum olarak tercümesini içeren tek çalışmadır. Avşar, Ön Söz'de ayrıca çevirilerde göz önünde bulundurduğu ölçütleri okurla paylaşır: Bu ölçütlerden ilki, metne sadık kalmaktır. Her ne kadar çeviri eylemi yeniden yazma edimini

içerse de, sonuçta kaynak metni başka bir dile aktarmanın esas olduğunun bilincinde olan Avşar, akademik kimliğinin kazandırdığı bilimsel duruşla rubaileri çevirmeye çalıştığını ifade eder. İkinci olarak, Türkçeye yapılan çevirilerde sıklıkla karşılaşılan bir sorunu gündeme getirir. Söz konusu sorun, vezin ve kafiyeyi ön plana alarak, söyleyişi bu iki unsurun hizmetine sunmaktır. Kafiye ve veznin, özellikle söz sanatı olan şiirde söyleyişin esas olduğunun ve söyleyiş için bir araç olduğunun ayırdında olan Avşar, gerektiğinde söyleyiş güzelliği için bu araçlardan taviz verebilmiştir. Bu bağlamda, farklı dillerden Türkçeye yapılan çevirilerde şiirsel söyleyişi katletmek pahasına kafiyeyi ve ölçüyü verme yanlışına düşmemiştir.
Kitapta daha sonra yer alan bölümde Mevlânâ'nın hayatı etraflı bir şekilde bahis konusu yapılır. Mevlânâ'nın rubailerinin çevirisine geçmeden onun hayatı hakkındaki bu ayrıntılı bilgiler, Mevlânâ'nın okurun gözünün önünde sevinciyle, üzüntüsüyle, mutluluğu ya da korkusuyla canlanmasını sağlar. Ayrıca Avşar'ın, Mevlânâ'nın hayatını anlatılırken, şairin yaşadığı olaylarla rubaileri arasında kurduğu ilişkiyi somutlaması, aynı zamanda okurun rubaileri bir bağlama oturtabilmesi konusunda ona yardımcı olur. Örneğin söylediği, aşağıdaki etkileyici rubainin Şems'in gidişiyle oluştuğunu fark ederiz.
geçip gitti gayb atlısı, tozda kaldı meydan,
yerinde yel eser fakat, ortalık toz duman
sağına soluna bakma, dosdoğru bak da gör;
tozu burda, kendi sonsuzluk yurdunda şu an
Dolayısıyla rubaide dile getirilen "gayb atlısı"yla göndermede bulunulanın Şems olduğu okurun zihninde tecessüm etmiş olur. Avşar'ın belirttiği gibi, Şems Mevlânâ için gidişine ağıt yakılan "gayb atlısı"dır; Selahaddin-i Zerkubî ise "aşk denizini durultan bir ümmî"dir. İşte Zerkubî rubailerde şu şekilde yer alır:
aşk sonunda sükûnet bulur, yatışır derler,
önü coşkunluk, sonu temkinden verir haber
can, aşk değirmeninin sabit duran ah taşı,
bu kararsız bedense, üstteki taştır döner
Gösterilmeye çalışıldığı gibi, Avşar bize, aslında, rubailer üzerinden Mevlânâ'nın hayatının izini sürmenin mümkün olduğunu kanıtlar.
Sonraki bölümde Avşar, kendi çevirisine kadar Mevlânâ'nın rubaileri konusunda yapılmış belli başlı çevirileri değerlendirir. Avşar, ilk manzum çeviriyi Hüseyin Rıfat Işıl'ın yaptığını belirler. Rubailerin daha sonraki çevirmenleri ise sırayla şu isimlerdir: Orhan Veli, M. Nuri Gençosman, Basri Gocul, Şair Feyzi Halıcı, Hamza Tanyaş, Talât Sait Halman. Avşar, sözü edilen rubai çevirilerini örnekler üzerinden değerlendirir ve şu sonuca varır: Çeviriler bazen geniş bazen de eksik olarak karşımıza çıkmaktadır. Geniş çeviriyle kastedilen anlam, kaynak metinde bir iki cümleyle verilen anlama yorum katarak onu yeniden yazmaktır. Eksik çevirinin gönderimde bulunduğu anlam ise, çevirmenin anlamı daraltarak okura vermesidir. Bu temel sorunların yanı sıra, çevirmenin kendi inanç ve duygularını metne söyletme gayretinin de var olduğu çevirilerden haberdar oluyoruz. Avşar bu konuda şu örneği verir:

Çevirmenler bazen asıl metindeki yaklaşıma dikkat etmeyerek, suçlama ve öfke bildiren bazı nitelemeleri, kendi heyecanlarının eseri olarak asıl metne dâhil etmektedirler. “Meselâ Mevlânâ’nın tenasüh inancında olanları niteleğiği 960 nolu rubaîsinde “inançları uyarınca ant içip dediler” söylemi, mütercim tarafından “kendi sapık inançlarınca” biçimine dönüştürülebilmekte dolayısıyla, Mevlânâ’nın hoşgörüsü, mütercim eliyle yaralanmaktadır.” Daha birçok çeviri yanlışına da değinen Avşar, yaptığı rubai çevirilerini halka karşı irfan borcunu yerine getirdiği bir vazife olarak adlandırır. Son bölümde ise, Mevlânâ’nın rubailerinin çevirisine girişilmiştir. Bu bölümde artık Mevlânâ’nın rubailerinden estetik haz almak zamanı gelmiştir. Bu rubailerle, genellikle adı Mesnevi’siyle anılan Mevlânâ’nın, rubailerde de ne kadar başarılı olduğu ortaya çıkar. Rubailer, tıpkı Mesnevî gibi, Mevlânâ’nın eşsiz söyleyiş kabiliyetini somutlar. Kültürümüzün zirvelerinden biri olan Mevlânâ’ya olan borcumuzu ödemek bağlamında çok önemli bir ürün olan Avşar’ın sözü edilen çalışması, çok önemli bir boşluğu dolduran bir niteliğe sahiptir. Bu bağlamda yazıyı, Mevlânâ’nın bir rubaisiyle sonlandırmak yerinde olacaktır:

biz aşk çocuğuyuz
aşktır aşk, bizim peygamberimize tarîkat,
biz aşk çocuğuyuz, aşk anamızdır elbet
ey bizim, ten çadırında gizlenmiş anamız;
kâfir doğamızdan saklanmaktır, sende niyet!
(marife.org)

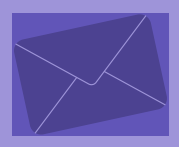

Rubailerinizin değerlendirilmesini veya yayımlanmasını isterseniz aşağıdaki e-posta adresine gönderebilirsiniz.
Şiirle kalmanız dileğiyle...

rubaidergisi@gmail.com